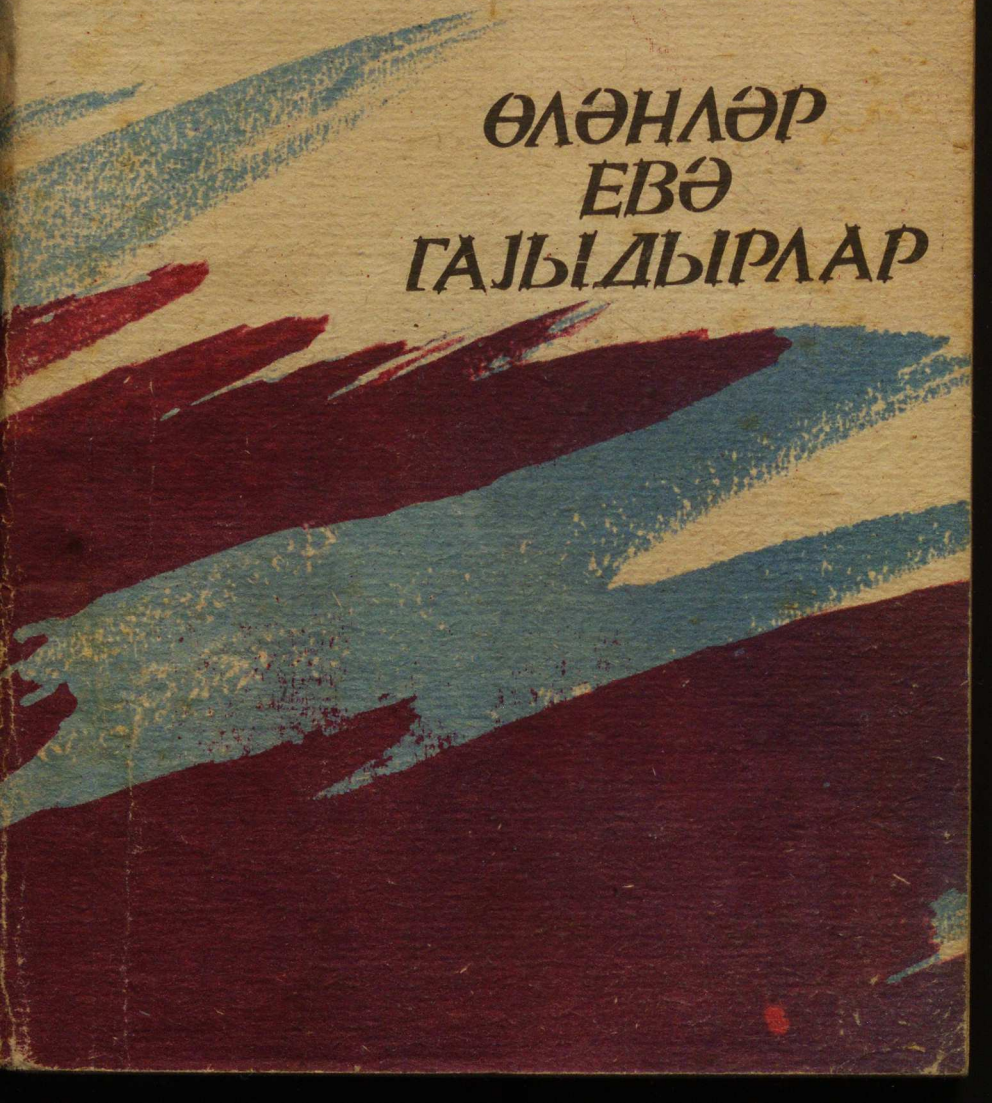

83.3 А 7
809 М. 84

ФЕЈЗИ
МУСТАФАЈЕВ

ӨЛӘНЛӘР
ЕВӘ
ГАҖЫДЫРЛАР

The background of the book cover features abstract, expressive brushstrokes in shades of blue and dark red, creating a layered, landscape-like effect. The strokes are thick and textured, with some areas showing overlapping colors.

ФЕЈЗИ
МУСТАФАЈЕВ

ӨЛӘНЛӘР
ЕВӘ
ГАЈЫДЫРЛАР

Мәңгү китепханасы

Ф. Кәтәрип ағһыя
Азәрбәйжан Республикасы
УШАГ КИТАПХАНАСЫ
Инд. № 76347

БАКЫ
ЈАЗЫЧИ
1991

83.5 Аз 7
С(Аз-2)

М 84

Мустафајев Ф.

М 84 Өләнләр евә гајыдырлар. Б.: Јазычы, 1991. 176 с.

ISBN 5—560—00774—9

Журналист Фејзи Мустафајевин китабына һәјатдан вахт-сыз кетмиш исте'дадли шаир Вагиф Ибраһим һаггында хатирә—фрагментләр повести салынмышдыр.

М $\frac{460300000-114}{М-653-91}$ 232—90

С(Аз)2

© Јазычы, 1991

Дүнөн вардын, сән кәлирдин, кедирдин,
 Ишләринлә бизи һејран едирдин...
 Бу күн јохсан... нә кәлирсән, кедирсән,
 Нә дә бу күн бизи һејран едирсән...
 Дүнөн вардын, әтрафында достларын,
 Сәдагәтин, е'тибарын, илгарын...
 Бу күн јохсан... сәни һәјат сәсләјир,
 Гызын Ајтән, оғлун Рәшад сәсләјир...
 Дүнөн вардын, бәсләјирдин онлары,
 Өзүн, өзүн сәсләјирдин онлары...
 Бу күн јохсан... һара, һара кетмисән,
 Һарда, нијә әбәдиллик итмисән?!
 Нијә белә узун чәкди бу јухун,
 Һәр аддымда әзаб верир јохлуғун.
 Бу күн јохсан... Ачга кәлир сорағын,
 Һарај чәкир сүкут долу отағын.
 Һамы тез-тез сәни салыр јадына,
 Нечә-нечә мәктуб кәлир адына...
 Бу мәктублар үрәкләрә од салыр,
 Сөз демәмши саһибинә, саралыр...
 Бу күн јохсан... чыхыр ше'рин, китабын,
 Һәзин-Һәзин ганад ачыр рүбабын.
 Бу күн сәнә «јохсан» сөзү јарашмыр,
 Һеч кәс, һеч кәс бу јохлуғла барышмыр.
 Бејнимдәки нә гәрибә фикирдир
 Дүнөн вардын, бу күн јохсан, нә сиррдир.
 Нә чәтиндир бу јухуна инанмаг
 Нә чәтиндир јохлуғуна инанмаг!

Рафиг Јусифоғлу «Көјәрчин» журналында Вагиф Ибраһимлә ејни вахтта ишләмәјиб. Амма онун кәләчәкдә бу редаксијада ишләјәчәји һагда «шајиә»ни илк дәфә Вагиф сөјләјиб. Онлар бирликдә көрүшә кедиб, сәфәрә чыхыблар. Рафиг республика әдәби бирлијинин үзвү кими мәшғәләләрдә иштирак едиб. Бир сөзлә, онлар бир-бирләринә јад адам олмајыблар. Буну Рафигин сөһбәти дә тәсдиг едир:

— Вагиф Ибраһимин «Өмүр баладасы» китабы чыхышды. Сумгајытдакы јатағханаларын бириндә онун музакирәси кечирилди. Мән дә чыхыш етдим. Вагиф деди ки, күн о күн олсун сәнин дә китабынын музакирәсини кечирәк. Сонралар тез-тез әләгә сахладыг. Мәни Сумгајыт радиосу илә чыхыш етмәјә дә'вәт едирди. Бир шәһәрдә јашајырдыг, мән о көрүшләрин һансыны дејим...

О вахтлар 23 нөмрәли мәктәбдә ишләјирдим. Һамынын арзусујду ки, Рәсул Рза илә көрүш кечирәк. Чоху-муз да инанмырдыг ки, Рәсул мүүллим вахт тапыб мәктәбә көрүшә кәлсин. Вагиф Ибраһим бизә көмәк еләди. Доғрусу, мән онун тәшкилатчылыг бачарығына һејран галырдым. Адамда нә гәдәр енержи, һәвәс олармыш!..

О тәкчә өзүнү дүшүнән, өз гајғылары илә јашајан адам дејилди. Мәним һеч јадымдан чыхмаз: Јазычылар Иттифагына кечмәјим үчүн о нечә гајғы көстәрирди. Доғру-дур, мән онун вәфатындан үч ил сонра Иттифага гәбул олундум. Онун бир кејфијәтиндән данышмаг истәрдим. Өзү дә башга сөһбәтләрим илә јазмасан да, буну мүтләг гејд елә: Вагиф достлуғда е'тибарлы адам иди!

Јадыма кәлир, бир дәфә бирлик үзвләри илә Рәсул Рзанын мазарыны зијарәтә кетдик. Јолдашлар Рәсул Рза-ја һәср олунмуш ше'рләр охудулар. Сојра Вагиф Ибраһим тәклиф етди ки, ола билмәз ки, биз бу күн Никар ханымы јада салмајаг, онун да мазарынын зијарәтинә кетмәлијик. Нә исә, кәлдик Никар Рәфибәјлинин гәб-ринин үстүнә. Анар мүүллим данышды. Сонра көзләмә-дијим һалда Вагиф мәнә сөз верди. Дурухдум. Ахы әв-вәлдән десәјди һазырлашардым. Дедијим сөзләр индики кими јадымдадыр: «Никар ханым, Сиз Рәсул Рзадан узаг дүшмүсүнүз. Биз чаванлар сизин аранызда мә'нәви баға дөнмүшүк. Сизә Рәсул Рзанын саламыны јетири-рик».

Сонра Вагифә дедим ки, нијә мәни пис вәзијәтдә гојдун? Әввәлчәдән хәбәрдарлыг едәјдин, мән дә һазыр-лашајдым. Чыхышым дејәсән јажшы алынмады. Вагиф голумдан тутуб деди:

— Валлаһ чох тәбии алынды. Әввәлдән хәбәрдарлыг едәндә һамы даныша биләр. Үрәкдә сөзүн варса, һазырлашмаг лазым дејил.

Әлбәттә, биз онунла тез-тез көрүшүрдүк. Бир дәфә бирлијин мәшғәләсиндән сонра Сумгајыта гајыданда мә-нә бир «сирр» ачды: «Өз арамызда галсын. Имкан олан кими Тофиг Маһмуд сәни «Көјәрчин»ә көтүрмәк истә-јир». Фикирләшдим ки, ахы бу «имкан» нечә ола биләр? Ишдән ким чыха биләр? Имкан онда олду ки, Вагиф... тәзаја дүшдү. Доғрудур, мән Вагифин вәзифәсинә ишә кәлмәдим, амма бураја кәлишимә о «имкан» јаратды! Истәмирдим белә имканы!

— Рафиг, сәһв етмирәмсә, әдәби бирлијин хәтти илә сән онунла сәфәрләрдә дә олмусан. Јадында нә галыб?

— Һәр шеј јадымдадыр, амма һәр јадда галаны јаз-маг олармы? Бир дәфә республика әдәби бирлијинин јед-ди нәфәр үзвү Гах, Шәки зонасына кетмишдик. Вагиф өзү дә бизимләјди. «Әдәбијат вә инчәсәнәт» гәзетинин фотографы Расим Садыгов да кедирди... Јола дүшәндә

зарафатла Сәмәд Вурғунун «Комсомол» поемасындан бу мисралары дедим:

Аязлы, шахталы бир гыш ахшамы
Једди јолдаш олуб јола дүзәлдик

Бәхтијар габагда гуш кими сәкир,
Мурад бир төрөфдә папирос чәкир,
Чәләл да зил сәслә дејир бајаты,
Тутуб гышгырыгы бүтүн елаты.
Кечәнин гојнунда бир зүмзүмә вар,
Ән архада кәлән хәстә Шаһсувар
Төјшүјә-төјшүјә дуруб бағырыр:
— Бир дајаны!— дејиб бизи чағырыр.

Нечә дә хош күнләримиз иди! Мән Вагифи—Бәхтијара, өзүмү исә хәстә Шаһсувара охшадырдым. Чүнки доғрудан да хәстә ола-ола сәфәрә чыхмышдым. Кәлиб чыхдыг Гаха. Орада бир мәшһур кәнд вар... јадымдан чыхды. Чохлу алимләр дә чыхыб о кәнддән. Көр еј, јадымдан чыхды... (Үзүмә бахыр ки, кәндин адыны тапмагда она көмәк едим. Ишарә едирәм ки, гардаш, Гахда олмамышам, һеч нә дејә билмәрәм. Сонра јенә дә өзүнүн јадына дүшүр.) Һә, Илису, Илису кәнди... Програм үзрә биз һәмин кәндә ахшам кетмәлијдик. Вагифин гулағына пычылдадым ки, сән ораја ахшам кетмәјә разылыг вермә, чүнки кәндин көзәллијини там көрә билмәјә чәјик. Јахшысы будур, тездән ораја келәк...

Белә дә етдик. Илису доғрудан да бизи һејран гојду. Кәнд китабханасында олдуг. Вагиф деди ки, бу кәнддән чыхан зијалыларын һамысынын јолу бу китабханадан кечиб, ону даһа да зәнкинләшдирмәк олар.

Дејим ки, Вагиф бизим һәр биримизә чох гајгыкешликлә јанашырды. Амма һәм дә сәрт иди. Сәфәр јолдашларымыздан бири истәди ки, ајрылыб башга јерә кетсин, Вагиф разы олмады: «Бирликдә кәлмишик, бирликдә дә гајдачағы!»

Сонра Шәкидә олдуг. Нә гәдәр ләтифәләр ешитдик. Дејә-күлә керижә гајыданда Јевлахда... гатара кечикдик. Билетимизи нөвбәти гатара дәјишәндә Вагиф зарафатла деди: «Бәс нә билмишиниз? Шәкидәки о гәдәр јуморун габағында истәјирсиниз Јевлахда да ишиниз дүз кетсин?»

Вагифдән ән чох ешитдијим сөз бу иди: «Ән бөјүк бичлик—дүзлүкдүр». Билмирәм, өз сөзүдүр, ја кимдән сә ешидиб... Онун бир «бичлијини» һисс етмишдим: ејни адама автографла вердији мұхтәлиф китабларына тәхминән ејни сөзләри јазарды. Демәли, өзүнүн әһвали-ру-

һијјәсиндән асылы олмајараг адамлар һаггында фикрини дәјишмирди.

«Јурдум, јувам» адлы китабым чыханда Вагиф истәјирди онун һаггында јазсын. Китабы она вердим. Мәнә деди ки, «сорушма һансы гәзетә јазачағам, бир дә нә вахт јазачағам, амма мұтләг јазачағам». Инди дә көзләјирәм: Вагиф һансы гәзетә, нә јазачағам...

— Рафиг, мәним јадымдадыр ки, сән Вагиф Ибраһимин адыны дашыјан 35 нөмрәли мәктәбин ачылышында тә'сирли чыхыш етдин. Өзүн дә көврәлдин, бизи дә көврәлдин...

— Анасы вәфат едәндән сонра бир күн Вагиф, Чинкиз Султанов («Кәнчлик» журналында ишләјир—Ф. М.), бир дә мән гәбир үстүнә кетмишдик. Даһа доғрусу, кәдән чох иди, биз үчүмүз бир аз јубандыг. Вагиф өзүнүн кәләчәк гәбринин јериндә дуруб деди ки, «истәјирәм атамлаанамын сирә дашлары бир олсун, амма башдашлары ајры. Шаирин тәрчүмеји-һалыны билмәдән онун ше'рләрини там баша дүшмәк олмур. Мән Әһмәд Чавадын бу мисрасыны анам вәфат едәндән сонра даһа јахшы баша дүшдүм. О дејир ки, чан верән сән идин, чаны чыхан мән... Анамла бирликдә мән дә чан вердим...»

...Һеч вахт јадымдан чыхмаз. Бир дәфә Вагифин гәбринин үстүнә кетмишдик. Әлимдә бирчә дәнә гызылкүл варды. Ону гәбрин үстүнә гојдум. Доғрусу, гәбристанлыгда елә сыхлыг јаранмышды ки, Вагифин гәбрини чәтинликлә тапдыг. Вәзијјәт елә кәтирди ки, ики һәфтәдән сонра јенидән онун гәбрини зијарәт едәси олдуг. Кәлдик гәбристанлыға; көрдүм һәмин гызылкүл гурујуб, башга күл гојан да олмајыб. Бу, мәнә елә пис тә'сир еди ки, көврәлдим. Вагиф чаван иди, онун гәбринин үстүндә кәрәк һәмишә тәр чичәк дәстәләри олајды. Һәмин күнүн тә'сириндән белә бир ше'р дә јаздым. Өзү дә чап үчүн һалә һеч бир јерә тәгдим етмәмишәм:

Кәлдик зијарәтинә, әһвалымыз гарышды,
Башдашлары көрәндә хатырладыг ше'рини.
Гәбир гоңшуларындан бир-бир сәни сорушдуг,
Бир кимсә кәстәрмәди мөзарынын јерини.

Бурда даш да, торпаг да далыб ширин јухуја,
Даддыг, јаманча даддыг сүкутун эзабыны.
Гүдрәтимиз чатмады вәрәгләјиб охујаг
Башдашына чеврилән сонунчу китабыны.

Илхамынын көһләни ахы нијә бүдрәди?
Ди сағ ол, сөзүн варса, евинизә дејим мән.
Синәнин үстүндәки гызылкулләр титрәди,
Бизә гошулуб кетмәк кечдими үрәјиндән?!

Еһ, бу нечә күчәди, еһ бу нечә шәһәрди?
Адамларын һамысы елә бил карды, лалды.
Боғаза килид вуран бәлкә сонсуз гәһәрди?
Биз дөндүк евимизә, сән исә орда галдын.

ВАГИФИН ЧАП ОЛУНМАЈАН ЈАЗЫЛАРЫ

Вагифин чап олунмајан јазылары вармы? Фикримчә, публицистик јазылары, мәгаләләри арасында беләси јохдур. Бу јазылары Вагиф оператив јазыр вә тезликлә дә чап етдиридди. Тәбиидир, чап олунмајан ше'рләри мүтләг олмалыдыр.

Вагиф Ибраһимин ики әсәринин әлјазмасы (бир нүсхәси) мәнәдир—охумагчүн алмышдым. Бурада һәмин әсәрләр һаггында бир нечә сөз демәк истәрдим. Әввәлчә «Бәләдчи» поемасы һаггында. О, Вагиф Ибраһимин сон әсәридир. Даһа доғрусу, шәхсән мәнә охудуғу сон әсәридир.

Әсәрин мүгәддимәсиндә Вагиф Ибраһим јазыр ки, Шәкидәки гоншулары Хатын халанын өмүр-күн јолдашы Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндән гајытмајыб. Хатын хала өмрүнү әринин јадикары олан ики оғлуну бөјүтмәјә һәср едиб. Поема һәмин оғуллара—Маһмудәли вә Сабир Рамазанов гардашларына итһаф олунуб.

Бу һәмин гардашлардыр ки, Вагифин јасында онун доғмалары кими кәдәрләнир, бу бөлүнмәз дәрди өзләрининки һесаб едирдиләр. Бу һәмин гардашлардыр ки, Вагифин јени әсәринин онлара итһаф олундуғундан хәбәрдар идиләр. Нәр ики гардаш инди Сијәзәндә јашајыр.

...Оғул, атасынын мазарыны ахтармаг үчүн Берлинә кедир. О, гаршысына чыхан һәр адсыз гәбри атасынынки билир. Атасынын мазарыны ахтара-ахтара анасынын кечирдији изтираблары хатырлајыр. О, алман торпағыны кәзәркән атасынын өлүмүндә һамыны тәгсирләндиридир. Она елә кәлир ки, һәр растлашдығы адам—атасынын гәтилидир. Јоллары ғынајыр ки, бу јолларла һүчума кечәрәк башгасынын торпағыны зәбт етмәк истәјибләр... Вә елә бурадача тәсәллиси о олур ки:

2 МАИ

